עין משפט נר מצוה

לא א מיי' פכ"ו מהל' מכירה הל' י סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רכ סעיף טז:

רבינו גרשום

ואי. מוקמת לפלוגתייהו בשדה ואילן אמאי מחליף הא מנפשייהו קאמי: אלא אי איתמר הכי איתמר מחלוקת בבור ושובך דת"ק סבר אין מועלין וכדמפרש לפלוגתייהו לקמן. והשתא קא שייל תלמודא בריקנין פליגי דת"ק סבר [אין] מועלין ור"א סבר [אין] מועלין: אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ומש"ה לא הקדישן ואין מועלין: ור"א סבר לה כר"מ. א) במים הבאים מאמת המים דרך חצירו בבור או שעשה כל חצירו במדרון דודאי ירדו מי גשמי החצר לבור. וכן יונים נמי דאתי דרך שאר שובכין לשובך זה של הקדש. דהוי כגון פירות דקל דודאי אזיל ומקני לשם הקדש ומש"ה מועלין: כגון דאקדיש בור סתם. דלא אמר בור זה עם מימיו אני מקדיש ור"א בר"ש סבר לה כאבוה דאמר בסוף פירקין דלעיל המקדיש את השדה לא הקדיש אלא חרוב המורכב וסדן שקמה משום דהמקדיש בעין רעה מקדיש: מה דין הדיוט. אי זבין ליה בור סתם מצי למימר בירא זבינא לך מיא לא זבינא לך: אף דין גבוה נמי. הואיל דהוו מים בבור ולא פירש מצי למימר בירא אקדישית מיא לא אקדישית. משו"ה מחליף דאין מועלין ורבנן סברי דמועלין: ומקשי' וכי דין הדיוט. אם מכר הבור לא מכר מימיו והאנן תנן וכו': יחידאה היא. ולא הוי עיקר כוותיה:

א) נראה דחסר כאן וצ"ל דס"ל דאדם מקנה דבר שלב"ל ולפיכך מועלין בהן.

ואי בשדה ואילן אמאי מחליף אלא אמר רבה מחלוקת בבור ושובך אבל בשדה ואילן דברי הכל מועלין בהן ובמה שבתוכן ובבור ושובך בריקנין במאי פליגי ובמלאין במאי פליגי בריקנין פליגי בפלוגתא דרבי מאיר ורבנן דתנא קמא סבר לה כרבנן דאמרי אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ור"א ברבי שמעון סבר כר"מ דאמר ו)אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אימור דשמעת ליה לרבי מאיר כגון פירות דקל דעבידי דאתו הני מי יימר דאתו אמר רבא משכחת לה במים הבאין דרך חצרו לבור ויונים הבאין דרך שובכו לשובך ובמלאים במאי פליגי אמר רבא כגון שהקדיש בור סתם ור' אלעזר ברבי שמעון סבר לה כאבוה דאמר דנין דין גבוה מדין הדיוט מה דין הדיוט מצי אמר (א) בירא זביני לך מיא לא זביני לך אף דין גבוה בירא אקדיש מיא לא אקדיש י)(ות"ק סבר אין דנין דין גבוה מדין הדיוט) ודין הדיוט לא והתנן ג)מכר בור מכר מימיו אמר רבא מתני' יחידאה היא דתניא א)מכר בור לא מכר מימיו ר' נתן אומר מכר בור מכר מימיו:

מתני'

ואי בשדה ואילן אמאי מחליף. הא כ"ע מודו דמכר אילן מכר פירותיו דבבור ושובך ודאי הויא פלוגתא אם מכר מה שבתוכו כדאמר לקמן: **אבל** בשדה ואילן ד"ה מועלין בו ובמה שבתוכו. הוה מצי למימר ד"ה מועלין בו ולא במה שבתוכו למ"ד אין מעילה בגידולין ומיהו הא לא מצי למימר דבין בזה בין בזה פליגי בבור ושובך ושדה ואילן בהקדישן ריקנין (ד) ונתמלאו לפי מה שמפרש ר"י בסמוך דאין בידו להקדיש דבר שלא בא לעולם אם לא שזוכה בהן תחלה ומיהו הוה מצי למימר דפליגי אם יקדשו פירות האילן והשדה אם יבואו לרשותו אבל לא ניחא ליה למימר דפליגי אלא בבור ושובך דוקא דומיא דסיפא: **אימור** דשמעינן ליה לרבי מאיר כגון פירות דקל כו'. תימה מהיכא שמעינן לר"מ דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם היינו מדתנא האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאשתחרר כו' דאמר ר"מ מקודשת כדאמר בהאשה רבה (יבמות דף לג:) וההוא לא עביד דאתו דמי יודע דישחררנו רבו ומפרש רבינו שמואל דמיירי שהבטיחו רבו לשחררו כדאמר בס"פ ארבעה אחין (שם דף לה.) דשמעה מבי מרה וריב"ן מפרש דלכל הנהו עבידי דאתו כגון אליו עבד ואליו בן חורין ושפחה נמי אליה שפחה ואליה בת חורין ונהגו בה מנהג הפקר שכופין את רבה לעשותה בת חורין כדאמרי' בהבא על יבמתו (שם דף סו.) ולאחר שימות בעליך ולאחותך בגוססין ושיחלוץ לך יבמיך דמצות חליצה קודמת למצות יבום א"נ בחולצת ולא מתייבמת וקשה דאמר בפ' אע"פ (כתובות דף נח:) המוכר ר"מ אומר הקדש ומפרש בגמ' דקדוש לאחר מיתה קאמר דאמר ר"מ מקדיש דבר שלא בא לעולם אע"ג דלא עביד דאתו שתמות היא קודם הבעל ולא אפשר לאוקומי בגוססת שהרי עושה מלאכה כדתנן הרי זו עושה ואוכלת וי"ל בחולה וזקנה וה"ר אליעזר מפלייז"א אומר דכיון שהגוף בעולם אלא שאינו ראוי לקנין כמו כל הנך חשוב כמו עבידי דאתו ומותר דקדוש אע"פ שאינו בעולם ולא עביד דאתי שתמות האשה קודם מ"מ כיון שהמותר מיהו עביד דאתי חשוב הוא כאילו בעולם כבר ואם היה בעולם לא הוי בעינן שיהא זה עביד דאתי שתמות היא לפני הבעל וא"ת והא דפריך הכא מי יימר דאתו הא לא בעינן דעביד דאתו בדבר שישנו בעולם והמים הן בעולם וי"ל הא לא חשיב בעולם כיון דליתנהו קמן עוד י"ל דפירות דקל וכולהו דליכא בהו אלא מי יימר אחד חשיב עביד דאתו ובפרק המפקיד (ב"מ דף לג: ושם) לא חשיב כפל עביד דאתי משום דאיכא טובא מי יימר כדאמר התם מי יימר דמיגנבא ואת"ל דמיגנבא מי יימר דמשתכח גנבא ואת"ל דמשתכח גנבא דלמא מודה ומיפטר אבל קשה מהך דהכא אע"ג דליכא אלא חד מי יימר לא חשיב ליוני שובך ולמי הבור עבידי דאתו ומיהו בלאו הכי קשיא לר"י אמאי לא חשיב להו עבידי דאתו כמו פירות דקל שהרי אורחא דמילתא הוא שמתמלא שובך יונים וכן הבור מתמלא מים כשהגשמים יורדין שלא היו שותים בכל א"י אלא מי גשמים ועוד קשה דמשמע אי הוו עבידי דאתו הוה ניחא ליה אכתי תקשי ליה היאך המים והיונים קדושים אפי' אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם שהרי מכח מכרו של הקדש אינם קדושים דאין מכר להקדש כדפרישית לעיל ומכח מה שמקדיש נמי אינן קדושים דהיאך יכול להקדיש דבר שלעולם לא יבא ברשותו ולא יזכה בו לעולם ונראה לר"י דה"פ מי יימר דאתו לרשותו שיזכה בהן דודאי לא יבואו לעולם לרשותו ואמאי מועלין במה שבתוכן והלא אין כח בידו להקדישן כיון שלא באו לרשותו ומשני בבאין דרך חצרו לבור ודרך שובכו לשובך שזוכה בהן תחלה לפיכך יש כח בידו להקדישן ורשב"א פירש דאי עבידי דאתו ניחא דמצי להקדישן דמצינו לפרש כגון שהקדיש בור ושובך על מנת שיש לו כח בבור ושובך לזכות במים וביונים לצורך הקדש: **ויונים** הבאים דרך שובכו לשובך. תימה לרשב"א דאיך יכול להקדישן הקדש גמור שימעלו בהן והלא אינו זוכה בהן זכיה גמורה דקי"ל ה)בהניזקין (גיטין דף נט:) דאין בהן גזל אלא מפני דרכי שלום ואומר רבינו יצחק דבגוזלים ואפרוחים זוכין מן התורה: **ורבי** אלעזר סבר כר"מ דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. תימה דלא חשיב רבי אלעזר ברבי שמעון בפ' האומר בקדושין (דף סב: ושם) דאמר אביי ר"א בן יעקב ור"מ ורבי כולהו סבירא להו אדם מקנה דשלב"ל ופריך נמי רבי יהודה הנשיא ור"ע ומשני להו ונראה לרשב"א דדוקא מהנהו פריך מרבי יהודה הנשיא משום דהוזכר בלותה ברייתא גופא שהוזכר ר"מ ומרבי עקיבא פריך משום שהיה רבו של רבי אליעזר בן יעקב ומסתמא ר' אליעזר בן יעקב מר"ע רבו שמיעא ליה דאמר ביבמות (דף לג.) רבי כר"מ ור"מ כרבי אליעזר [ב"י] ור"א [ב"י] כר"ע:

הא

ואי בשדה ואילן. פליגי לעיל גבי הקדישן ריקנין וה"ה בסיפא אמאי מחליף כ"ש הכא דמועלין במה שבתוכן דאיכא תרתי גידולי הקדש וגם הקדיש הכל ביחד דלא גרע ממוכר (ב) אלא אי בבור ושובך מוקמת לה איכא לפרושי טעם מחלוקתן במלאין וריקנין כדמפרש לקמן אבל בשדה ואילן ליכא למיתב טעמא אמאי מחליף: ה"ג **אלא אמר רבה מחלוקת כו'.** מחלוקת דמלאין וריקנין בבור ושובך כדמפרש ואזיל אבל בשדה ואילן בין מלאין בין ריקנין דברי הכל מועלין בהן ובמה שבתוכן כרבי יוסי דנימוקו עמו: **פלוגתא דר"מ ורבנן.** גבי האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מד) שאתגייר ע"מד) שתתגיירי כו' בהרבה מקומות: **אימור דשמעת ליה לר"מ כגון פירות דקל.** שהמוכר פירות דקל לחבירו אע"פ שעדיין לא באו לעולם אינו יכול לחזור בו משיבואו לעולם דהא ודאי עבידי דאתו דומיא דע"מ שאתגייר דדעתיה לאיגיורי וכי האי גוונא נמי מפרשינן לע"מ שאשתחרר ע"מ שתשתחררי כו' שהבטיחו רבו לשחררו. ומיהו ר"מ לא איירי בפירות דקל אלא רב הונא דקאי כוותיה במסכת יבמות בפ' האשה רבה (דף צג.) דאמר רב נחמן בר יצחק רב הונא כרב ורב כרבי ינאי ורבי ינאי כרבי חייא ורבי חייא כר"מ וכולהו סבירא להו אדם מקנה דבר שלא בא לעולם רב הונא מאי היא דאיתמר המוכר פירות דקל לחבירו אמר רב הונא עד שלא באו לעולם יכול לחזור בו משבאו לעולם אינו יכול לחזור בו: **הני מי יימר דאתו.** אם לא יביא מים ויספוק לתוך הבור או יביא יונים לשובך: **הבאים דרך אוירו.** שהבור עשוי במקום מדרון דממילא אתו לבור: **דרך שובכו.** הסמוך לזה דודאי עבידי דאתו יונים הנולדים לשובך ריקן זה. ודוקא שובכו אבל שובך של אחרים יכולין הן לעכב שלא יבואו לכאן ה)(ולא דמי לפירות דקל) בשם רבינו זקני מ"כ: **סבר לה כאבוה.** בשילהי המוכר את הבית (לעיל עא.) דאמר המקדיש את השדה לא הקדיש אלא חרוב המורכב כו' ומפרשי בגמ' (לעיל עב:) דסבירא (ג) בעין רעה מקדיש דדנין דין גבוה מדין הדיוט כו' והלכך כי היכי דהדיוט המוכר בור סתם לא מכר את מימיו כדמפ' בסמוך ודלא כמתני' דאמר מכר בור מכר מימיו אף דין גבוה כו' ומיהו היכא דאין בו מים בשעת הקדש קדשי המים הבאין לאחר מכאן דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם ודעתו היה להקדישן דבדבר שלא זכה בו עדיין ליכא למימר עין רעה אבל כשהבור מלא מים והמים והבור שלו הן והוא הקדיש הבור איכא למימר דהמים שייר לעצמו ורבנן דפליגי עליה סבירא להו דבעין יפה מקדיש אי נמי סבירא להו כרבי נתן דאמר מכר בור מכר מימיו ולא גרע הקדש מהדיוט: **מתני' יחידאה היא.** רבי נתן קאמר לה אבל רבנן פליגי עליה. מיהו הלכתא כמתני' כדאמר ביבמות (דף מב:) דסתם במתני' ומחלוקת בברייתא הלכה כסתם דמתני' ואע"ג דקאמר יחידאה היא לאו למימר דלא סבירא לן כוותיה אלא לאשמועינן דרבי אלעזר ברבי שמעון סבירא ליה כרבנן אבל כשאמורא אומר דבר מדעתו לפסוק הלכתא היתר או איסור או דין ומקשי ליה ממתני' ומשני יחידאה היא לא סבירא לן כי ההיא משנה דאמורא סמכינן וכמ"ד האמורא לית הלכתא כמתני' דמי:

מתני'

מסורת הש"ס

א) [יבמות לג. קדושין סב: עח: גיטין יג: מב: ב"מ טו: לג: לקמן קמ: קלא. קמח. קנז:], ב) רש"ל מ"ז, ג) [לעיל עח:], ד) [צ"ל לאחר רש"ה], ה) [צ"ל ב"מ קב.],

הגהות הב"ח

(א) גמ' מאי אמר ליה בירא: (ב) רשב"ם ד"ה ואי בשדה כו' דלא גרע ממוכר אבל אי בבור: (ג) ד"ה סבר וכו' דסבירא ליה בעין: (ד) תוס' ד"ה אבל וכו' ריקנין ואח"כ נתמלאו:

מוסף רש"י

מכר בור. של מים מסוים (לעיל עח.).